

обивателів прибувати до коронного війська. Проблема ідентифікації «свавільних куп»: лісовчики чи запорожці?

Лист Зигмунта III до посла до Туреччини Кишиштофа Сербковича 21.12.1623. Хан погрожує напасти на Річ Посполиту. Козацький аргумент рекомендується використати для налаштування султанського двору проти кримського хана: коронне військо, мовляв, збиралося для «грунтового приборкання козаків», однак через вторгнення свавільних татар козацьку проблему не вирішено.

Оксана Маркевич (Житомир)

**КОНФІСКАЦІЙНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ
ЯК УПРАВЛІНСЬКИЙ МЕХАНІЗМ
«ПРИБОРКАННЯ» ПОЛЬСЬКОЇ ШЛЯХТИ (НА
МАТЕРІАЛАХ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ КІН. XVIII ст.)**

Наприкінці XVIII ст. на теренах Східної Європи відбулися важливі геополітичні зміни, пов'язані з поділом Речі Посполитої. Населення держави опинилося в складі різних держав, які вибудовували політику інтеграції новозахоплених територій. Верховна влада Російської імперії до польського Листопадового повстання проводила гнучку політику до місцевої знаті, що реалізовувався як проєкт управління губерніями «на особливих правах і привілегах...». На території українського Правобережжя імперська влада застосовувала спеціальні управлінські прийоми аби з одного боку заручитися підтримкою місцевих еліт, а з іншого – якнайшвидше інтегрувати захоплені території. До певної пори імперська влада «мирилася» з польською мовою діловодства та використання в судочинстві Литовських статутів, дозволяла виборність державних посад. Натомість вимагала повної лояльності до місцевої адміністративної та верховної влади, а у іншому випадку проводила виняткові заходи – конфіскації земель і маєтків. Завдання даної розвідки полягає в тому аби висвітлити наскільки типовим для Російської імперії кін. XVIII ст. – поч. XIX ст. було явище конфіскації маєтків та зробити висновки про масштабність цих заходів.

Володіння земельною власністю було виміром достатку та гарантувало політичні права, участь у самоврядуванні. Дворянство

Російської імперії було опорою самодержавства і щоб мати підтримку Катерина II видала «Жалувану грамоту дворянству» 1785 р., яка закріпила особисті, майнові права та участь у місцевому самоврядування. Конфіскації маєтностей не набували масового характеру, оскільки могли налаштувати знать проти влади. По-іншому складалась політика на новозахоплених територіях, де імператриця вимагала присяги її підданих, а ті, хто не присягнули, отримували дозвіл на виїзд за межі імперії. Ситуація загострилась після повстання під проводом Т. Костюшко. Право власності на землю втрачали ті, хто взяв участь у Краківському повстанні та не повернувся в межі імперії до визначеного верховною владою часу – 1 січня 1795 р. Решта поміщиків отримали можливість переглянути своє ставлення до влади і засвідчити лояльність, подавши нові присяжні листи. Задля збереження маєтків більшість власників підкорилися і імператриця обдарувала їх тим, чим вони раніше володіли спадково.

Для розгляду участі шляхти та магнатів у повстанні Т. Костюшка була створена Смоленська слідча комісія у політичних справах. На майно запідозрених у військовому спротиву накладався секвестр, а найактивніших учасників арештовували та відсилали у Київ. Остаточні висновки з оголошенням конфіскації було здійснено 20 червня 1795 р., що дозволило генерал-губернатору іменним рескриптом від 28 вересня 1795 р. активізувати процедуру конфіскації майна магнатів та шляхти, звинувачених у повстанні. Інтереси держави у цих питаннях відстоювали губернські стряпчі казенних справ, що стежили за вироками суду і у разі виявлених порушень повідомляли генерал-губернатору. Краківське повстання вперше змусило верховну владу шукати дієві механізми проведення конфіскацій, а частину тих маєтків імператриця згодом подарувала військовим і, насамперед, за заслуги у придушенні повстання та проведенні слідства.

Одним з таких чиновників був губернатор Волинської губернії В. С. Шереметьєва, який здійснював слідство над учасниками повстання. Певно, його старання були плідними, бо він отримав староство Ушицьке та Теремецьке у Подільській губернії з 1350 душами кріпосних. Подібним чином складалась службова кар'єра губернатора М. П. Миклашевського, який брав участь у

придушенні повстання Т. Костюшка, контролював принесення присяги на вірність імператриці населенням містечка Ковель та його округів. Лише політика імператора Павла I внесла зміни в управління губерніями: повертались амністовані учасники Краківського повстання, які отримували назад конфісковані маєтки, було зупинено чинність російських законів. Однак верховна влада добре засвоїла «урок», отриманий наприкінці XVIII ст., що найболючішим способом вплинути на шляхту буде конфіскувати маєтності, а наступна «нагода» відбудеться вже 1812 р., коли влада знову приступить до конфіскацій земель шляхти – прихильників Наполеона. Масштабніші конфіскації майна поляків відбудуться після Листопадового повстання і змусять верховну владу кардинально змінити політику управління захопленими територіями.

Отже, верховна влада Російської імперії застосовувала конфіскаційну політику на ново захоплених територіях. З одного боку це змушувало шляхту вкотре продумати наслідки дій і примиритися з новими реаліями, а з іншого – такими заходами верховна влада Російської імперії «вивільняла простір» для російського дворянства, яких запрошували на вищі чиновницькі посади і яким повністю довіряла у політичному відношенні попри те, що вони не володіли польською мовою, не розумілися на місцевому судочинстві, на перше місце ставилося питання вірності престолу. Це вплинуло на етнічну структуру населення Волинської губернії: до поляків, євреїв та українського населення додалися вихідці з внутрішніх губерній Російської імперії, які в пошуках швидкого збагачення переселялися на Волинь.

Вікторія Хома (Чернівці)

СТАНОВИЩЕ ДІТЕЙ В ПРИФРОНТОВОМУ РЕГІОНІ СХДНОГО ФРОНТУ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Перша світова війна сильно змінила становище дітей, що опинялися близько до фронту. Діти були найбільш соціально незахищеною верствою населення. Адже, будучи в незрілому віці, їм приходилось стикатися з прифронтовими реаліями. Багато з них ставали сиротами, втрачали батьків і дім, змушені були шукати роботу, деяка частина неповнолітніх тікала на фронт. Для багатьох